

Sándor-Schmidt Barbara

A bulgáriai cigányok

A bolgár cigány közösség

Egy 1992-es népszámlálás¹ során összesen közel 82 ezer bolgár állampolgár vallotta magát cigány származásúnak, azonban a lakosságot megkérdezve környezetéről, ennél jóval magasabb aránnyal találkozhatunk. Ebben az esetben többször is előfordult, hogy olyan személyeket tartott a környezetük cigánynak, aki magát bolgárnak, bolgár töröknek, vagy vlahnak² vallotta. 1990-ben a bolgár közigazgatási szervek és a rendőrség nem hivatalos adatai alapján a cigányság lélekszáma megközelítette az 577 ezret.³

Az 1992 adatokhoz képest a 2001. évi hivatalos népszámlálási adatok szerint a cigányok alkotják a Bulgária második legnépesebb kisebbségi közösségét a törökök után.⁴ A cigány közösség száma a népszámlálás szerint elérte a 746 664 főt, ezzel a teljes lakosság 9,4%-át adják. A magukat cigánynak valló közösség elérte a 370 908 főt, azok, akik a cigány nyelvet anyanyelvként említi 327 882 főre tehető. A két népszámlálási adat összehasonlítását tekintve láthatjuk, hogy a roma etnikai kisebbség aránya 1,3%-ról, 4,6%-ra gyarapodott.

A bulgáriai cigányság csoportjainak tagjai között bonyolult önazonosítási, identitásbeli meghatározási folyamatok figyelhetők meg. A cigányok jelentős része inkább tartja magát bolgárnak, vagy töröknek, esetleg vlahnak. Ennek oka a népcsoport alacsony státuszú besorolása volt, ezért igyekeztek és igyekeznek a mai napig „magasabb presztízsű”, jobb megítélésű etnikai csoporthoz tartozni, magukat azzal azonosítani. A többségi társadalom azonban ezt a típusú önazonosítást nem fogadja el, továbbra is a cigány etnikumhoz sorolja őket.

1 A lakossági népszámlálás adatai. Szófia, Nemzeti Statisztikai Intézet 1994. 194.

2 A vlachok (ejtsd: vlah) népvét a középkorban Dél-Kelet Európa különböző országaiban élő összes keleti újlatin nyelveket beszélő népcsoportokra használták a nem ezekhez tartozó népek. Ma is használják a köznyelvben a Balkán-félsziget népei az arománokra, a meglenorománokra, az isztrorománokra és a Szerbiában és Bulgáriában a Timok folyó völgyében élő, a 17. század végén és a 18. század elején a mai Románia területéről odavándorolt népcsoportra. Ugyanígy nevezik az Ukrajnába, Lengyelországba, Szlovákiába és Morvaországba került románok leszármazottait is. Saját magukra ezt a népvét vették át a meglenorománok, az isztrorománok egy része és a Timok-völgyi „vlachok”, ez utóbbiak akkor, amikor szerbül beszélnek.

3 Információ a hivatalos eljárásról. Adatok Bulgária lakosságának etnikai összetételéről. 1990 januárja.

4 Bulgáriai Nemzeti Statisztikai Hivatal – Cenzus nsi.bg/Census/Census.htm

GALÉRIA

A bolgár cigány kisebbséget érintő jogi, politikai intézkedések története

Az első bizonyított, hiteles források arról tanúskodnak, hogy a már a XIV. században megjelentek a cigányok az országban, bár arról is maradtak fent történetek, hogy már jóval korábban is éltek itt cigányok. Foglalkozásukat tekintve olyan munkákat végeznek, amelyek a termeléshez szükséges munkálatokhoz kapcsolódnak. Egy részük zsellérként élte életét a XIX. században, vagyis a parasztság alsó rétegéhez tartozóként, aki nem rendelkezett saját kezelésben lévő földdel, ezért pénzbeli és terménybeli fizetésért végzett munkát a gazdaságokban. A zsellérek egy másik rétegét a helyileg megszabott telekméret nyolcadánál vagy tizenhatodánál kisebb földterületen dolgozók adták.

Az 1878. március 3-án megkötött orosz-török béke értelmében Bulgária felszabadult az ötszáz évig tartó török elnyomás alól. Ezt követően egy olyan törvényt fogadott el a kormány, melynek értelmében a cigányokat megfosztották szavazati joguktól, melyet csak 1908-ban szereznek vissza egy szervezett ellenállási mozgalom segítségével.

1940-ben Bulgária a nemzetiszocializmus példájára intézkedéseket kezdeményez. Ennek következtében szavazzák meg a Nemzetvédelmi Törvényt, amely egyaránt törvényen kívül helyezi a bolgár zsidóságot, valamint a bolgár cigányságot is. Gyakorlatilag megfosztja őket polgári jogaiktól. Bár a bolgár értelmiség mindent elkövet, hogy egy állampolgára se pusztuljon el származása miatt, mégis jelentős népirtás következik be ebben az időben a két etnikum körében.

A kommunista párt hatalomra kerülését követően 1944-ben a cigányok és zsidók visszaszerezték állampolgári jogaikat. Ebben az időben a cigány kultúra fejlődésnek, virágzásnak indult. A cigányzene térhódítása ebben az időben valósul meg, továbbá több sajtóorgánum is megjelenik, amely direkt a cigány kisebbséghez szól. A cigányok

kisebbségi oktatása is felerősödik, a kormány nagy erőfeszítéseket tett ennek érdekében. Az oktatáson túl, a lakhatási körülményeket is javították.

Ezt követően számos változás következett be a cigány kisebbséget érintő politikai intézkedésekben. A bolgár népesség romló demográfiai mutatóinak javítása érdekében az 50-es évek végén a Bolgár Kommunista Párt napirendjére került az etnikai kisebbségek fokozottabb integrálása és asszimilációja a többségi bolgár nemzetbe. Ennek első alanyai a cigánysághoz tartozók voltak. 1958-ban a vándorló cigányokat letelepedésre kényszerítették, amely teljes mértékben életidegen volt a vándorló cigány közösségek körében. A korábban létrehozott kétnyelvű cigány-bolgár lapokat, egynyelvűvé, bolgárrá tették, majd később meg is szüntették, ahogyan a cigány színházat is. 1984 után adminisztratív módon büntetik a roma nyelv nyilvános használatát. (Tomova, 1996)

A kommunizmus bukását követően a cigányok szabadon határozhatták meg nemzeti identitásukat, etnikai hovatartozásukat, használhatták saját anyanyelvüket, őrizhették, ápolhatták és fejleszthették kultúrájukat, hagyományaikat. A cigányzene és a cigány színház újra felvirágoztak, a cigány sajtó újra szerephez juthatott, a cigány szervezetek kapcsolatai megerősödhettek a szomszédos országok roma szervezeteivel a kapcsolatot felvehették.

A bulgáriai cigány népcsoportok

Ebben a fejezetben bemutatjuk, azokat a roma/cigány csoportokat, amelyek megtalálhatóak Bulgáriában. Az alábbi csoportok legjellemzőbbek: burgudjiak, cerharik, curarik, disikane romák, dzambazok, grebenarok, horahane romák, jerlijak, kalajdzijak, kelederasok, kopanarok, lovárik, romik, tsigani rudarok és zlatarok. (Fekete, 2014)

Ezek közül a cigány csoportok, törzsek közül hazánkban is ismertek a lovári, valamint a curari, vagy colári cigányok. Ők az oláh cigányok, más néven vlax cigányok egy törzsét alkotják. Lókereskedéssel, lókupecként dolgoztak. A lovári cigányok egy magasan álló kasztot képviselnek. A curarik, vagy colárik, általában szőnyegkereskedéssel foglalkoztak. Erdélyből származnak, Csik, Udvarhely megyéből (és ott is szőnyegkereskedéssel foglalkoztak). A kelederasok, vagy kelderárik üstfoltozással és edényjavítással foglalkoztak. A bádóg lapokat, a javításokhoz szükséges szerszámot és anyagot a hátukon, lapos fatartóban hordták. A cerharik, vagy cerárik, ruházkodásában és életmódjában nagy különbségeket találunk a törzsön belül. Számosan közülük tisztességesen öltözöttek, városban lakók, de vannak rongyosak, piszkosak, elhanyagoltak is, akik a faluszéleken laknak. (Fekete, 2014)

A bolgár etnikai modell

A „bolgár etnikai modell”¹ 1990-ben született, majd Bulgária 1999-ben ratifikálta az 1994-es, az Európa Tanács által kidolgozott Keretegyezményt a nemzeti kisebbségek védelméről, bár már 1878-ra visszavezethető etnikai képpel rendelkezik. Az etnikai mo-

1 Митев, П. Е.: Българският етнически модел – проблематизиране постижение в обединяваща се Европа.

dellet a politikai erők egységesen elfogadták, a 38. országgyűlés során törvénybe is iktatták, a Kisebbségvédelemről szóló nemzetközi keretegyezményt. A keretegyezmény meghatározza a kisebbségek jogait és kötelességeit, de kimaradt belőle a fogalmi tisztázás, mégpedig, hogy kit nevezünk „nemzeti kisebbségnek”. Kimondja továbbá az általános emberi jogokat, szabadságot, a társulás jogát, a vallás szabad gyakorlásának jogát, a bolgár nyelv kötelezettségén túl, az anyanyelvi nevelést, a saját kultúra fejlesztésének jogát, továbbá megtiltja a faji, nemzeti, etnikai, vagy vallási alapokon történő korlátozásokat. Ezek a tényezők adják a modell gerincét. A modell a más népek iránti toleranciára épül.

A modell előzménye egy XIX. századi nemzeti felszabadító mozgalom, melynek vezetője Vaszil Levszki volt. Az ő elképzelése és célja az volt, hogy a bolgárok, törökök zsidók egyenlő jogúak legyenek. (Penka, 2005) A 2001-es népszámlálás során, amint már említettük a bolgár népesség 4,7%-a vallotta magát cigánynak, ezen kívül 9,4% töröknek, mintegy 50 ezren muszlimnak, 5 ezer fő pedig macedónnak jelölte magát. Az országban az etnikai csoportokhoz tartozók magas száma is sürgette az etnikai modell megalkotását. A modellt a diszkrimináció és a nacionalista pártok felülreprezentáltsága is veszélyeztette.

A modell problematikáját tekintve több ponton is találkozhatunk hibákkal. Már említettük a fogalombeli tisztázás hiányát, melynek következtében nem csak a „nemzeti kisebbség” csoportja nincs definiálva, de maga a „kisebbség” fogalma sem, hiszen az etnikai modell egyáltalán nem is használja ezt a kifejezést. További problematikus területek a diszkrimináció kérdése, a pozitív kisebbségi jogok. (Bernd, 2007)

A diszkrimináció problematikája elsősorban a cigány kisebbséget veszélyezteti. Ez a jelenség azonban nem egyedülálló, Közép-Európában máshol is ismert jelenséggént tartják ezt számon. A problémák közé sorolható az alacsony képzettség, a szegénység, valamint a szegregáció. Míg a kisebbségekkel szembeni előítéletek jelentősen csökkentek a '90-es években, a lakosság, a média és a politika körében a cigányellenesség nőtt. Ez érezhető volt az igazságszolgáltatás körében is. Sokszor előfordult a fizikai erőszak is. Továbbá a segélyek kifizetése is akadozott. Így ez a típusú diszkrimináció mindenképp megkérdőjelezi az etnikai modell hitelességét. Több politikai erő is úgy vélte, hogy ez a típusú etnikai modell ebben a formában, csak a törökök integrációjára alkalmas, más etnikai csoportok integrációját azonban nem segíti.

A pozitív kisebbségi jogok területe is eléggé problémásnak bizonyult. Az iskolai nevelés során, a kisebbségi nyelven történő oktatás nem feltétlenül kielégítő. A tárgyak nagy részének oktatása továbbra is bolgár nyelven folyik és a kisebbségek nyelve csak elenyésző esetben jelenik meg. Az iskolán túl a hatóságokkal való kommunikáció továbbra is bolgár nyelven folyik. A politikai élet szereplői között is csak elvétve találkozhatunk a kisebbség képviselőivel. Léteznek továbbá olyan nemzeti kisebbséghez tartozó csoportok, amelyeket az állam továbbra sem ismer el kisebbségnek. Ilyenek például a macedónok és a pomákok ² csoportja. Ők nem tartoznak a védelmezendő nemzeti kisebbségi csoportok közé, így sem a jogok nem illetik meg, sem a kötelezettségek nem vonatkoznak rájuk az adott törvényben. További problémát jelent a politikai reprezen-

2 A pomákok sajátos vallási csoport a Balkán-félszigeten. A pomákok, vagy ahogyan a törökök nevezik őket, a pomázok egy türk-bolgár nép, mint a kálizok is, iszlám vallásúak. Bulgáriában mintegy 200 ezer pomák, Törökországban pedig kb. 40 ezer pomáz él.

GALÉRIA

táció, illetve annak teljes hiánya, hiszen az alkotmány megtiltja az „etnikai alapon szerveződő pártok létrehozását”. (Bernd, 2007) Egy nagy, mérsékelt török politikai párton³ kívül, semmilyen kisebbségi pártot nem engedtek a parlamentbe.

A harmadik tényező a nacionalista pártok működése és jelenléte. A nagy pártok egyre-másra vették át a nacionalista pártok eszmei célkitűzéseit, amelyek kimondottan kisebbségellenesek. A már említett kisebbségi török párt 2001-es előretörése komoly okot adott a bizakodásra, azonban nagyobb erővel bírt a 2005-ös szavazás során 9%-ot elért nyíltan cigány- és zsidóellenes párt, az Attaka sikere.

Ezen tényezők együttesen azt mutatják, hogy sajnos komoly problémák vannak Bulgária kisebbségpolitikájával, amelyek meggyengítik az etnikai modell hitelességét is.

A cigányok jogainak törvényi szabályozása

A Bolgár Köztársaság törvényei között nem találkozunk direkt kisebbségi törvénnyel, így nincsenek rögzítve az etnikai vagy vallási kisebbséghez tartozó egyéni jogok sem. Rájuk is az alkotmány törvényei vonatkoznak. „Az 1991-ben elfogadott új alkotmány”⁴ 6. paragrafusa kinyilvánítja az egyenlőséget, és megtiltja a diszkriminációt. Ennek értelmében, Bulgáriában garantálva van a többség- az etnikai bolgárok- és a nemzeti és vallási kisebbségek egyenlősége. Sajnálatosan az egyenlőség garantálása és a diszkrimináció tiltása nincs következetesen végigvezetve még az alkotmányban sem.

A 11. paragrafus 4. pontja tiltja az etnikai, faji vagy vallási alapon szerveződő pártok létrejöttét. Ennek a rendelkezésnek megfelelően a romák létrehozhatnak saját kulturá-

³ Mozgalom a Jogokért és Szabadságért párt

⁴ A Bolgár Köztársaság 1991-ben elfogadott új alkotmánya

GALÉRIA

lis, szociális, oktatási szervezeteket, de politikai pártokat nem, ami korlátozza gyülekezési jogaikat, és ellentmond a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁵ 22. paragrafusának.” (Tomova, 1996 2. o.) Ez az Egyezségokmány felülírja a belpolitikai rendelkezések által szabályozott megegyezéseket.

Korábban korlátozták az anyanyelv használatát és a kultúra gyakorlását a nemzeti-ségi csoportok körében, azonban ezt az új alkotmány 36. paragrafusa feloldja, és azt mondja „minden olyan bolgár állampolgár, akinek nem a bolgár az anyanyelve, szabadon használhatja és tanulhatja saját nyelvét. Ennek köszönhetően az Oktatási Minisztérium biztosítja a roma nyelv oktatását a bolgár iskolákban azok számára, akik ezt, igénylik. (Tomova, 1996 2. o.) Ennek költségeit az állam vállalja.

A joggyakorlás szempontjából is előrelépések látszanak, mégpedig a polgári peres és büntető eljárások tárgyalások tekintetében, a törvény kimondja, hogy mindazon állampolgároknak, akiknek a bolgár nyelv megértése nehéznek bizonyul, a tárgyalások során biztosítani kell tolmácsot. Azonban a rendszer több ponton is mutat hiányosságokat, ilyenek például a kisebbségi kultúra fejlesztésére létrejött nem állami szervezetek költségvetési támogatásának szabályozási hiányossága, illetve a kisebbségi sajtóalap létrehozásának kilátástalansága. Létezett egy kísérlet a cigányság politikai társadalmi érdekvédelmére, az 1994 júliusában létrehozott Etnikai Kérdések Tárcaközi Tanácsának szervezetében, azonban mielőtt a tanács érdemben feladatot láthatott volna el, 1995-ben fel is oszlatta magát.

1996 márciusában a kormány létrehozta a Demográfiai Kérdések Tárcaközi Szakértői Csoportját, amelynek egyik kiemelt feladata a Cigány cselekvési program kidolgozása volt, és amely ki is dolgozta a „Bulgáriai romák gondjainak megoldásáról szóló irányel-

5 az ENSZ Közgyűlése által 1966. december 16-án elfogadott egyezmény

vek” című tervezetét, azonban e mögött sem rejlik konkrét koncepció, sem konkrét program, illetve ebben az esetben is elkövették azt a hibát, hogy a cigány képviselők teljes kizárásával fogalmazódott meg a tervezet.

Ezt követően 1999-ben elfogadták a „Keretprogramot”, amely a cigányok a bolgár társadalomba történő egyenjogú integrációjára vonatkozott. A Keretprogram magában foglalta a diszkrimináció elleni védelemre, a gazdasági fejlesztésre (foglalkoztatottság, szociális segélyek és földhöz juttatás), az egészségvédelemre, a roma negyedek területi rendezésére, az oktatásra, a romák etnikai sajátosságainak és kultúrájának megőrzésére, az állami médiában való részvételükre, illetve a roma nők problémáinak megoldására irányuló intézkedéseket.

Ezt követően megalakult a roma integrációs bizottság is 2004-ben, amelyet a Minisztertanács felügyelt az Etnikai és Demográfiai Nemzeti Együttműködési Tanácson belül. Továbbá egy roma kulturális tanács is működött a Kulturális Minisztériumon belül. Kidolgoztak egy nemzeti tervet is a „Cigányság beilleszkedésének tíz éve 2005-2015”⁶ címmel, amelynek értelmében elfogadásra kerül a cigány lakosság lakókörülményeinek javítására vonatkozó nemzeti program.

Bulgária roma lakosságának oktatásügyi kérdései

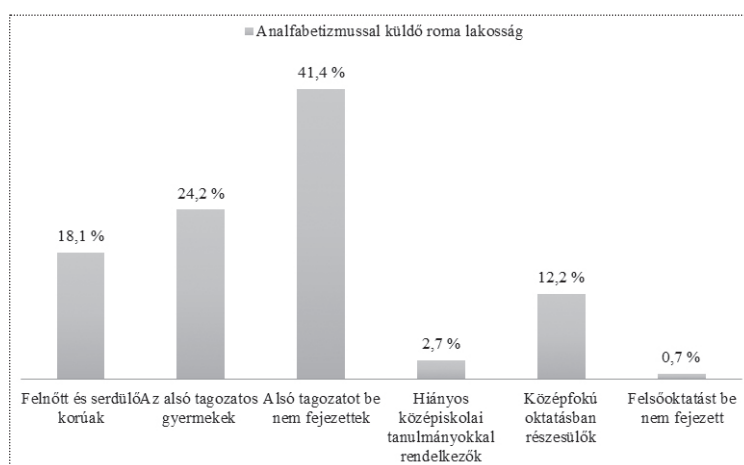
A szakértők és politikusok véleménye egybehangzóan arra világít rá, hogy a romák kérdés megoldásának kulcsa az oktatásban rejlik. Ennek érdekében a Keretprogram is megfogalmazza, hogy fel kell számolni a cigányság oktatási-nevelési intézményekben történő szegregációját, az iskolakerülő magatartást, az osztálytermi rasszizmust, mind a tanárok, mind a diákok részéről, a roma nyelvnek érvényt kell szerezni, azt be kell vezetni a hétköznapi oktatási rendszerébe, esélyt kell adni a roma fiataloknak a felsőfokú képzésben való részvételre, továbbá lehetőséget kell teremteni a felnőtt cigány lakosságnak a továbbképzésre, szakképesítésre. A munkaerőpiac felvevő képességét figyelemmel kísérve a megfelelő szakmákat kell ajánlani, továbbá kiemelt figyelmet kell fordítani az oktatási intézményekben a cigány származású pedagógusok érvényesülésének, helyet kell nekik biztosítani.

Bulgáriában 2006-ban közel 2000 cigány származású diák részesült képzésben és szintén közel 2000 cigány származású hallgató került be valamilyen felsőoktatási intézménybe a Szociális Minisztérium programjának keretein belül. (Nyjagulov, 2009) Az oktatás másik szerves részét képezi a nyelv. A cigány nyelv oktatásának gondolata már az 1990-es években felmerült, azonban a nyelv sokszínűsége miatt ez meg is hiúsult. Mára azonban léteznek cigány nyelvű kiadványok, oktatási segédanyagok, tankönyvek, amelyek segítségével 2004-ben például közel 1000 gyermek tanulhatott cigány nyelvet a közoktatásban.

A cigány közösség oktatása nem csak magának a cigány közösségnek okoz problémát, hanem az egész bolgár társadalomnak is. Az etnikai csoportok oktatásában óriási kiegyensúlyozatlanságokkal találkozhatunk. Minden etnikai csoport sajátos nevelési problémával küzd, azonban a roma lakosság körében a helyzet igazán drámai. A kuta-

6 A Roma Integráció Évtizede Projekt keretén belül (Decade of Roma Inclusion 2005-2015 <http://www.romadecade.org/index>)

tási eredmények (Nyjagulov, 2009) tükrében kiderült (1.ábra), hogy a felnőtt és serdülő korú bulgáriai roma/cigány lakosság 18,1%-a írástudatlan. Az alsó tagozatos gyermekek közül 24,2%-os ez az arány. Akik azt sem fejezték be, közülük 41,4%-os az analfabéták aránya. A hiányos középiskolai tanulmányokkal rendelkezők körében 2,7%, a középfokú oktatásban részesülők közül 12,2%, míg a felsőoktatást be nem fejezettekél ez az arány 0,7%. (Simenova– Korudjjeva – Petrova, 2009)

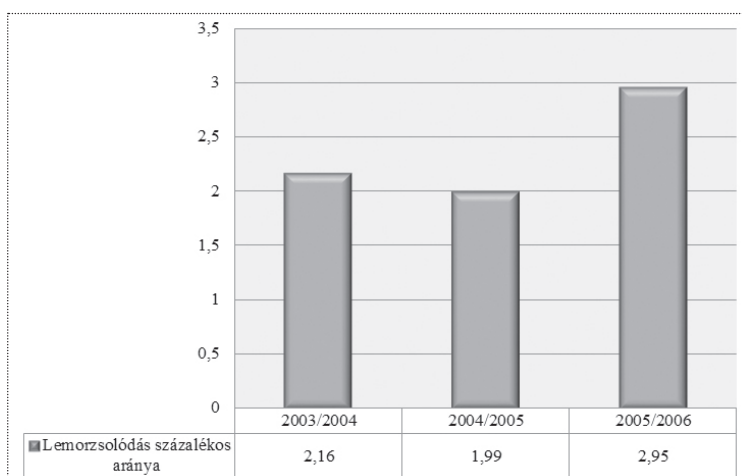

1. ábra: Az analfabetizmus aránya a bulgáriai cigány közösség különböző csoportjaiban

A Bolgár Tudományos Akadémia „Demográfiafejlődés a Bolgár Köztársaságban” c. közleménye alapján kiderül, hogy az egyetemi diplomát szerzők 97,8 %-a bolgár, s csak elenyésző része más nemzetiségű hallgató: 2%-a török, és mindösszesen 0,2 %-a cigány származású.

A roma származású diákok és családjaik körében elterjedt az a gondolkodásmód, ami egyben a roma kultúrát is jól jellemzi, hogy véleményük szerint az iskola ellentmond a roma/cigány életformának és nagymértékben veszélyezteti a roma identitást. Az iskolalátogatást elsősorban a szociális támogatás miatt szorgalmazzák, hiszen csak úgy, mint Magyarországon, a szociális támogatás feltétele az iskolalátogatás, bár ott nem olyan mértékű a szigorítás mint nálunk. Ennek megfelelően csak annyit tartózkodnak az iskolában, amennyi ahhoz kell, hogy a támogatáshoz hozzá tudjanak jutni. Ennek ellenére még mindig magas azon cigány származású gyermekek száma, akik soha nem jártak iskolába, illetve a lemorzsolódás is jelentős mértékű.

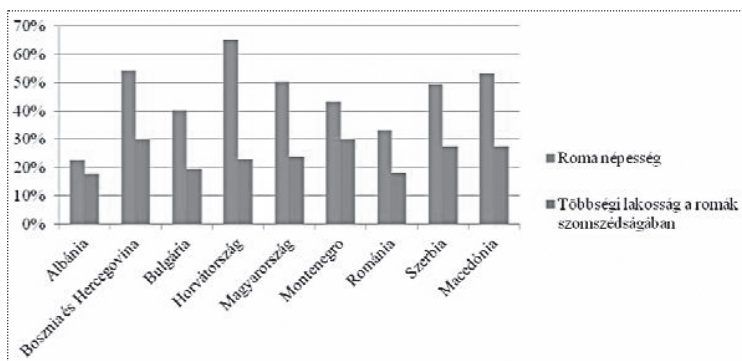
Ha a lemorzsolódás százalékos arányát tekintjük (2.sz. ábra), az Oktatási és Tudományos Minisztérium adatai alapján a 2003/2004-es évben a lemorzsolódás 2,16% volt. Ez az arány a 2004/2005-ös tanévben kisebb javulásnak indult és lecsökkent egészen 1,99%-ra. Azonban ez a tendencia nem tartott sokáig, hiszen a 2005/2006-os tanévben ugrásszerűen ismételtelen megnőtt 2,95%-ra. Hasonló kutatási eredmények arról adnak tanúbizonyságot, hogy ez az arányszám mára eléri a 7, vagy akár a 8%-ot is. Attól függ, hogy milyen aspektusban és résztvevőkkel készülnek a felmérések (tanárok, szülők, intézmények)(Simenova– Korudjjeva – Petrova, 2009)

2. ábra: A roma lakosság iskolai lemorzsolódása

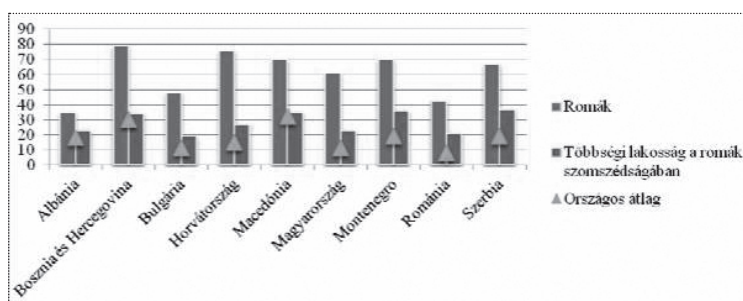
A roma népesség és a munkanélküliség

Ha a Délkelet-európai cigány népesség munkanélküliségi rátájára tekintünk, az alábbi adatokat olvashatjuk le: A 15-64 év közötti roma népesség és a többségi lakosság tekintetében a legrosszabb helyzet Horvátországban van, ami az arányokat illeti, azonban Bulgáriában sem túl jó a helyzet ezen a területen. Bár minden országra jellemző, hogy a munkanélküliség a cigány lakosság körében erősen felülreprezentált.

3. ábra: Munkanélküliségi ráta a 15-64 évesek körében (Forrás: Fekete, 2014 – UNDP)

Ha ugyanezt a kérdést férfiak és nők estében vizsgáljuk, az alábbi arányokkal találkozunk: A férfiak munkanélküliségi rátája nagyjából megfelel az általános munkanélküli mutatónak. Azonban, ha a nők helyzetét tekintjük, az ő helyzetük sokkal rosszabb, mint a férfiaké. (4. ábra) A kutatási eredmények alátámasztják, hogy Bulgáriában is nehézségekbe ütköznek a munkába állni kívánó roma származású nők.

4. ábra: Munkanélküliségi ráta a nők körében (Forrás: Fekete, 2014 – UNDP)

Jogi és szabályozási keretek, irányelvek

A jelentések alapján kiderült (Simenova–Korudjjeva – Petrova, 2009), hogy az utóbbi években jelentős szerephez jutott a cigányság problémáinak felszámolása, azonban ezek a kezdeményezések nem elsősorban a kormánytól, esetleg pártoktól érkeztek, hanem inkább a civilektől, civil csoportoktól. Ezek a projektek elsősorban kísérleti jellegűek voltak és a cigány lakosság integrációs lehetőségeit kutatták, vagy azt igyekeztek megvalósítani. Azonban az volt a tapasztalat, hogy ezen kezdeményezések és projektek mögül hiányzott a kellő tapasztalat és nem, vagy csak nehezen voltak képesek megoldani egy-egy kisebb helyi közösség problémáit. Azonban hamarosan újabb kihívásokkal néztek szembe a kisebb városok, falvak és települések roma/cigány közösségei. Ezek a problémák és kihívások a mai napig megoldásra várnak.

Léteznek ugyan szervezetek, szakemberek, akik tisztában vannak a fennálló problémákkal, ismerik azok sajátosságait, és akik képesek lennének tenni a fennálló helyzet javítására, azonban ebből az irányból, csak csekély mértékű erőfeszítés tapasztalható. Azonban nem ez az egyetlen tényező, amely immáron 15 éve megakadályozza a cigány társadalom integrációját. A probléma gyökere valószínűleg abban rejlik, hogy hiányzik egy jól strukturált koordinációs testület, amely felügyelné ezeket a folyamatokat, valamint hogy nincsenek jól elkülönített és felügyelt források erre a célra. Hiányzik továbbá egy jól szervezett és tervezett stratégia, amely alapján az integráció megvalósulhatna. Ezek a pontok egy direkt erre a célra létrehozott testületben akár kivitelezhetővé válhatnának, akik felelősséggel tartoznának a forrásokért, a stratégiáért és a koordinációért egyaránt. Egy szétdarabolt rendszerben sajnos ez soha nem lesz kivitelezhető (Simenova–Korudjjeva – Petrova, 2009).

További problémát jelent, hogy a fenti koncepció hiányában a nemzeti, nemzetközi és regionális programok sem kivitelezhetőek. Mivel nincs megállapodott stratégia így annak összehangolását sem lehet kivitelezni, és prioritásokat sem lehet megfogalmazni. Ez az állapot tehát ellehetetleníti a működést, a fejlődést és a továbblépést. A folyamatból az ellenőrzés is hiányzik. A koncepció kidolgozása során szükség lenne, egy auditori szervezet, testület létrehozására is, amely csak ezért a területért lenne felelős. Mindezek alapján azonban egyértelműen egy jól átgondolt és jól szervezett, pszichológiai, szociológiai, politikai érték-orientált dimenzió alapuló integrációs politikának kellene teret adni, amely még szintén kiforratlan. Ebben a folyamatban az első lépést az

jelentené, ha az eddigi eredmények, folyamatok elemzés alá kerülnének és így átláthatóvá válnának az egyes folyamatok előnyei és hátrányai egyaránt. Egy ilyen megközelítés rendkívül fontos jelentőséggel bírna, ez hatékony gyakorlati politikát vetítené elő, így a kormányzás különböző szintjein is értelmezhetővé és kivitelezhetővé válna egy jól strukturált kisebbségpolitika.

Fontos azonban megemlíteni, hogy a problémák ellenére az elmúlt másfél- két évben számos lényeges változást vezettek be a jogalkotásban, amely szándékosan a roma foglalkoztatás integrációját segítette elő. Ezek között számos jó gyakorlattal találkozhatunk, amely elérte a célját és népszerűvé tett egyes szakmákat a cigány lakosság körében (Simenova– Korudjieva – Petrova, 2009). A problémák feltárása már 2005-ben megkezdődött, és a megoldási stratégiák határidejét és időhorizontjait a Nemzeti Együttműködési Etnikai és Demográfiai Tanács meg is állapította. 2006 júniusában további fontos lépésként a Tanács létrehozta a cselekvési tervet, amely a koordináció működését, az intézményi munka felépítését, valamint a roma integráció keretprogramját fogalmazta meg. Ezt a cselekvési tervet a Bolgár Köztársaság Minisztertanácsa jóvá is hagyta.

A cselekvési terv további célja a politika területén végzett szabályozások, akadályok és nehézségek felszámolása volt. Illetve lehetővé teszi a kölcsönös segítségnyújtást, amelynek célja, hogy javítsa a cigány társadalom jelenlegi szociológiai, gazdasági, politikai helyzetét. Ezzel egy időben erőfeszítéseket tesz az irányba is, hogy a roma/cigány kultúrát és identitást megőrizze.

Ebben a munkában, a roma civil szervezetek is aktívan kivették a részüket, ahogyan a cselekvési terv kidolgozásában is. 2006 márciusában a Miniszterek Tanácsa elfogadta a roma lakosság lakáskörülményeinek javításáról szolgáló Nemzeti programot. A „Roma Integráció Évtizede 2005-2015” jegyében továbbfejlesztették a cselekvési tervet, a problematikus részek javításra kerültek, a jó gyakorlatok pedig mindenhol bevezetésre. Ebben a kezdeményezésben kezdetben nyolc ország vett részt a Közép- és Délkelet-európai régióban, később ez a szám tizenegyre bővült. Ezzel a kezdeményezéssel sikerült elérni, hogy a roma/cigány etnikum integrációs kérdése európai dimenzióba lépjen, elősegítve a források és kapacitások hatékony kihasználását.

Azonban az európai gondolkodás szintén felvet némi problémát, ugyanis nem lehet egységes programot alkotni az országokra, hiszen azok differenciáltan, az országokra jellemzően jelennek meg. A Bolgár Szocialista Párt később kidolgozott egy speciális platformot, az etnikai integráció elősegítése érdekében. Ez a kezdeményezés többé-kevésbé be is váltotta a hozzá fűzött reményeket. Ezt követően több helyi alapítvány, egyesület, roma szervezet is létrehozott nemzeti képviselőket. Ezeknek a száma jelenleg eléri a 800-at. (Simenova– Korudjieva – Petrova, 2009).

Összegzés

A bemutatott gyakorlatokból is jól látszik, hogy a problémák még megoldásra várnak, azonban több olyan kezdeményezés is született, amely talán megkönnyíti a helyzetet. Ezek a kezdeményezések sokrétűek és egyaránt érkeznek a kormány oldaláról, valamint civil oldalról. A programok jól körülhatárolhatóak és egy jelentős fejlődési ívet írnak le, azonban még rengeteg munkát feltételeznek.

GALÉRIA

Felhasznált irodalom

- Tomova, Ilona (1996): *Változások és gondok a bolgár cigányközösségben* Regio – Kisebbség, politika, társadalom 1996. 7. évf. 3. sz.
- Sallai Éva (szerk.) (2005): Remények és aggodalmak az Európai Unió kapujában In.: Peykovska Penka: *Eurointegráció és etnokulturális kölcsönhatások – A bolgár eset kapcsán* A Természet- és Társadalombarát Fejlődésért Közalapítvány Kölcsey Intézete
- Bernd , Rachel (2007): *The Bulgarian Ethnic Model : Reality or Ideology?* Europe-Asia Studies, 59. vol. 2007. 7. no. September, 1201-1215. p.
- Fekete József György (2014): *Roma közösségek Délkelet-Európában* International Relations Quarterly, Vol. 5. No. 1. (Spring)
- Vajda Imre (szerk.) (1997): Periférián – Roma Szociológiai Tanulmányok In.: Erdős Kamill: *A magyarországi cigányság* Tanulmányok Ariadne Kulturális Alapítvány 1997
- Simenova, Maria – Korudjjeva, Daniela – Petrova, Lora (2009): *The Roma Population in Bulgaria: The New Challenges*, Friedrich Erbert Foundation – Sofia Regional Bureau, Sofia
- Nyagulov, Blagoveszt (2009): *Cigányok (romák) Bulgáriában. Egy társadalmi és kisebbségi probléma múltja és jelene*. Limes: Tudományos Szemle 22. évf. 1. sz./2009 pp. 201-209. A Bolgár Tudományos Akadémia „Demográfiafejlődés a Bolgár Köztársaságban” című közleménye.

SPOT

76 Buzás Géza: Beszámoló az albániai romák helyzetéről